

Uudenmaan liitolle

toimisto@uudenmaanliitto.fi

Lausunto Uudenmaan kulttuuriympäristöselvityksen luonnoksesta (1.7.2011)

Uudenmaan liitto on pyytänyt lausuntoa Uudenmaan kulttuuriympäristöselvityksen luonnoksesta. **Suomen Kotiseutuliitto** kiittää tästä mahdollisuudesta ja lausuu asiasta seuraavaa:

Uudenmaan kulttuuriympäristöselvityksen merkitys

Kulttuuriympäristön merkityksen korostaminen on keskeisellä sijalla Suomen Kotiseutuliiton toiminnassa. Liitto toteaaakin tyydytyksellä, että sekä ympäristöministeriön että Uudenmaan liiton viimeaikaiset toimenpiteet tähtäävät kulttuuriympäristön kaavoituksellisen aseman vahvistamiseen. Nyt lausunnolla olevaa Uudenmaan kulttuuriympäristöselvitystä käytetään maakuntakaavan uudistamistyössä eli pohjana Uudenmaan 2. vaihemaakuntakaavaa. Vaarana on kuitenkin, että selvitys myöhästyy uudesta maakuntakaavasta. Kun edellinen maakuntakaava vuodelta 2006 oli puutteellinen varsinkin kulttuuriympäristön osalta, pitäisi Uudenmaan liiton nyt huolehtia siitä, ettei uutta maakuntakaavaa vahvisteta ilman että lausunnolla olevan selvityksen tiedot otetaan siinä huomioon.

Kulttuuriympäristön merkityksen ymmärtäminen on erityisen tärkeää juuri Uudellamaalla, jonne väestön muuttosuunta, erityisesti pääkaupunkiseudulle, on viimeisen vuosikymmenen aikana uudelleen kiihtynyt. Vaikka Uudellamaalla on myös muuttotappiokuntia, Suomen ainoat metropolialueet sijaitsevat siellä. Monella tapaa seikkaperäinen kulttuuriympäristöselvitys on myöhässä, sillä arvokkaita alueita on jo jäänyt mittavan asuin-, elinkeino- ja tierakentamisen jalkoihin.

Historiallinen näkökulma

Kantavana ajatuksena Uudenmaan liiton kulttuuriympäristöselvityksessä on kulttuuriympäristön historiallisten juurien osoittaminen. Ajatus on hyvä ja esitetty kuvaus avaa monen lähistoriaan juuttuneen osallisen näkökulmaa kulttuuriympäristöä arvostavaan suuntaan. Historiallinen kuvauksen tavoitteena on kuvata Uudenmaan kulttuurisesti tärkeitä ominaispiirteitä. Vertailevampi ja analyttisempi ote olisi tuonut paremmin esiin maakunnan erityispiirteet, ne kulttuurihistoriallisesti ainutkertaiset arvot, joiden vaaliminen on suoranaan kansallinen velvollisuus. Nyt selvityksessä kyllä arvotetaan sekä kansallisesti että maakunnallisesti tai seudullisesti arvokkaita alueita, mutta niiden pohjana on joukko aiemmin tehtyjä inventointeja, joiden laatu ja kriteerit vaihtelevat. Kansallisesti tärkeät ympäristöt perustuvat RKY 2009-inventointiin. Sen osalta jää epäselväksi, mitkä kohteet sisältyvät nyt esitetyn luetteloinnin laajempaan kulttuuriympäristökokonaisuuksiin.

Uudenmaan liiton selvityksessä historiankirjoitus on jaettu ajanjaksoihin, jotka lähtevät keskiajalta ja ulottuvat II maailmansodan jälkeiseen kauteen. Periaatteessa valittujen ajanjaksojen avulla kuva kulttuuriympäristöllisesti arvokkaista alueista tarkentuu. Monien alueiden osalta historiallisen kerrostuneisuuden kuvaus ei kuitenkaan etene oletetun suoraviivaisesti, vaan tärkeitä painotuksia löytyy paljon nyt tunnistettuja enemmän myös lähistoriasta. Olisi tarpeellista myös osoittaa keskeiset tämän päivän uhat, joita

luetteloinnin kohteisiin kohdistuu. Selvityksen loppupäätelmissä viitataan huomisen kulttuuriympäristöön ja sen kehittämismahdollisuuksiin. Juuri Uudenmaan osalta olisi löydettävä vastaukset sellaisiin kysymyksiin, kuten: Mitä Billnäsin ruukkiympäristölle tapahtuu, kun kunta luopuu omistamistaan alueista? Miten Pasilan veturitalli- ja konepaja-alueen kulttuuriympäristöllinen arvo säilyy, kun Keski-Pasilan korkeiden tornien alue alkaa kilpailla sen kanssa maisemallisesta arvosta? Miten Sipoon Östersundomin kulttuurimaisema säilyy Helsingin kaupunkisuunnittelun käsissä? Mitä kulttuuriympäristöllisiä arvoja jää jäljelle Tapiolan ja Otaniemen kulttuuriympäristöön Länsimetron rakentamisen ja Tapiolan keskustan uudistamisen seurauksena? Länsimetron rakentamisen seurauksena? Mitä Helsingin kiivaasta rantojen rakentamisesta seuraa? Modernin kulttuurisia perinteitä kunnioittavan maakuntakaavan kannalta on tärkeää, että sen avulla vahvistuu käsitys tasapainoisesta kehityksestä vanhan ja uuden välillä.

Kartat ja rajaukset

Uudenmaan kulttuuriympäristöselvityksen luonnoksessa keskeisessä asemassa ovat sekä historiallisia kerrostumia kuvaavat kartat että kartta ja tulokset valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaista kulttuuriympäristöistä. Historialliset kartat ovat sellaisenaan mielenkiintoisia, mutta kovin pieniä. Kun paikallistamista helpottavat paikannimet puuttuvat, niistä löytyvä informaatio jää paljolti arvailujen varaan. Esimerkiksi sivulta 10 löytyy kartta Uudestamaasta vuonna 1560 ja luokittelun perustana ovat kylien koot asukasmäärän mukaan. Koko ilmoitetaan mustien pallukoiden koolla, joita on vaikea pienen mittavaan kartassa erottaa toisistaan. Joukossa on myös yksi punaisella merkitty kaupunki, mutta mikä?

Yleiskartta, jota pitäisi lukea yhdessä sivuilta 29 - 33 löytyvän luettelon kanssa on vaikeasti hahmottuva ja ylimalkainen. Suppeammallakin asiantuntemuksella varustettu lukija löytää lukuisia puutteita, kuten tärkeän Suuren Rantatien (Kuninkaantien) puuttumisen. Kartta vaatisi tuekseen kohdekuvauksia, joiden avulla myös rajausten ongelma selkiytyisi. Uudenmaan liitto pyytää arvioita nimenomaan valittujen kohteiden rajauksista. Esitetyn informaation perusteella tähän pyyntöön on mahdoton antaa selkeitä kommentteja.

Nyt lausunnolla olevassa selvitysluonnoksessa korostetaan aivan oikeutetusti kokonaisuusien hallintaa. Se liittyy myös pyrkimykseen maisemallisten ja muiden kulttuuriympäristöllisten tekijöiden (asutus, teollisuus, puolustus, vapaa-aika ja virkistys, liikkuminen ja kulkureitit, laitokset) yhtäaikaiseen kuvaukseen (sivut 23 – 27). Kokonaisuusien hallinta vaatisi taakseen tarkempaa kohdekuvausta, jossa kunkin alueen ominaispiirteitä ja merkitystä selitettäisiin niin, että tämän tiedon pohjalta kulttuuriympäristö arvoineen siirtyisi alemman kaavatason sisällöksi. Tämä edellyttäisi myös yksityiskohtaisempien lähikarttojen laatimista. Esimerkiksi Inkoosta löytyy valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, kirkko ja hautausmaa, mutta alue jää irralliseksi, kun valtakunnallisesti merkittävä keskiaikaisperäinen Suuri Rantatie tienvarsimaisemineen puuttuu selityksestä. Tie, kirkon ympäristö, peltojen sijainti, keskiaikainen kyläntontti sekä rakennusten suhde maisemaan ovat hyvin säilyneet. Nykyohjeiden mukaan ne ovat maakunnallisesti arvokas kokonaisuus.

Edellä esitetyn pistokoemaisen tarkastelun perusteella voi olettaa, että monia muitakin kohteita on puutteellisesti esitetty tai että rajaukset ovat olleet liian suppeita ja vaativat lisäselityksiä. Helsingin Pihlajasaaret löytyy luettelosta, mutta Hernesaaren uudet

merentäyttösuunnitelmat helikopterikenttineen pilkkoisivat pahasti merellistä kokonaisuutta. Rajauksiin ja kokonaisuuksiin liittyy siten kiinteästi suoja-alueiden ongelma, joka monessa kohteessa saattaa olla mittavakin.

Asiantuntijuus, kunnat ja kansalaiset

Kuten Suomen Kotiseutuliitto totesi ympäristöministeriölle antamassaan lausunnossa syyskuussa 2011, kulttuuriympäristöön liittyvä asiantuntemus maakuntakaavatasolla vaatii kehittämistä. Uudellamaalla tämän asiantuntemuksen tarve on erityisen suuri, sillä monentasoiset muutospaineet edellyttävät sekä maakuntakaavan ohjaavan roolin että kulttuuriympäristöjen kaavoituksellisen merkityksen ymmärryksen vahvistamista. Muuttovoittoisissa kunnissa johto ja virkamiehet tulevat usein muualta, jolloin maakunnallisen ja erityisesti paikallisen esi- ja lähihistorian tuntemus jää helposti sivuun. Kansainvälisen kulttuuriympäristöä koskevan päätöksenteon tuntemus ei sekään ole kuntatasolla välttämättä kovin syvällistä. Kuntien vastuu kaavoittajina nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa lisääntyy kuitenkin koko ajan.

Uudenmaan liiton kulttuuriympäristöselvityksen luonnosta on työstetty sekä varta vasten kootussa asiantuntijaryhmässä että seudullisissa työpajoissa. Erityisesti työpajat ovat varteenotettava keino edetä kulttuuriympäristöä koskevan tiedon tunnistamisessa. Laajan koko maakuntaan levittäytyvän jäsenkuntansa perusteella Suomen Kotiseutuliitto kiinnittää huomiota kansalaisjärjestöjen näkymättömään asemaan tämäntapaisessa kehittämistyössä. Liitto antaa edelleen mielellään lausuntoja, mutta voisi tarjota myös asiantuntemustaan lisäarvona virkamiesperusteiseen kehittämistyöhön. Moniarvoisten kulttuuriympäristöjen puolustaminen ja niiden arvon vaaliminen jää käytännössä usein kansalaisten harteille, silloin kun maakuntakaavan ohjaava vaikutus ei riitä tai yleiskaavaan sisältyy kansalaisten kannalta ristiriitaisia suunnitelmia.

Helsingissä, lokakuun 14 päivänä 2011

Lassi Saressalo

Lassi Saressalo
Suomen Kotiseutuliitto
pääsihteeri
lassi.saressalo@kotiseutuliitto.fi
050 590 2210